

ІСПАНОМОВНІ ГЕНДЕРНІ КАРТИНИ СВІТУ: ДИНАМІКА РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У сучасній лінгвістиці інтенсивно розвивається нова дослідницька парадигма, яка ґрунтується на антропоцентричному підході до вивчення мовних явищ. Важливого значення набувають індивідуальні характеристики мовної особистості. Однією з найістотніших характеристик є гендер, який визначає соціальну, культурну та когнітивну орієнтацію індивіда у світі. Гендерні дослідження в мовознавстві з'явилися нещодавно – в 70–80-ті роки минулого століття.

Аналіз проблеми продемонстрував те, що з часом в іспаномовних картинах світу здійснюється зміна культурної репрезентації жіночої статі, що виражається в певній нейтралізації її негативної оцінки або або її пом'якшення.

Ключові слова: *гендер, гендерні стереотипи, іспаномовні картини світу, маскуліність, фемінінність, іспаномовна спільнота.*

У свідомості носіїв кожної національної мови формується мовна картина світу, яка щільно пов'язана з гендерними нормами, ідеалами, репрезентаціями, стереотипами. Попри зацікавленість науковців до проблем, які зумовлені кроскультурною взаємодією гендерних відносин у мовному просторі, на сьогоднішній день необхідність систематизації гендерних змін в іспаномовних картинах світу залишається актуальною.

Метою цієї статі є дослідження гендерних змін, які відбулися в іспаномовній спільноті на сучасному етапі; аналіз динаміки розвитку уявлень про чоловіка й жінку в іспаномовних картинах світу.

Об'єктом дослідження є уявлення про гендерні ролі та їхні стереотипізовані риси, які функціонують і зазнають змін в іспаномовних країнах в сучасному світі.

Предметом дослідження є гендерно маркована лексика іспанської мови, серед якої: мовні гендерні стереотипи, які на сьогоднішній день все ще функціонують в іспаномовних картинах світу.

Гендерні дослідження ґрунтуються на необхідності врахування філософських положень про зв'язок мови і мислення, взаємодію суб'єктивного та об'єктивного, співвідношення форми і змісту мовних одиниць. У лінгвістиці довгий час тема гендеру не займала важливого місця. Тільки на початку двадцятого століття, коли видатні лінгвісти О. Есперсен, Е. Сепір, Ф. Маутнер стали описувати відмінності носіїв мови, зумовлені їхньою статевою належністю, тема мови та гендеру стала займати все більш міцні позиції. З виникненням нових напрямків у мовознавстві – соціолінгвістики, прагматики, психолінгвістики, теорії дискурсу та комунікації на перше місце став висуватися соціальний план, який розглядає мову у зв'язку з суспільством, в якому перебуває людина.

Оскільки суспільство змінює мову, безумовно, повинні змінитися певні соціальні уявлення в зв'язку з тим фактом, що мова є віддзеркаленням подій, що відбуваються

в ньому самому. Мова об'єктивно відображає реальну дійсність, уявлення, що склалися впродовж багатьох століть, стали стереотипи; тому мова не може бути гендерно-дискримінаційним знаряддям, яке має на меті пригнічення однієї або іншої статі. Гендер, який є соціальною статтю людини і є частиною картини світу, знаходить своє вираження в формі гендерних стереотипів.

Картина світу характеризується змістовими та формальними властивостями. До змістових властивостей картини світу належать такі ознаки: картина світу містить риси людської суб'єктивності; картина світу виявляє основні властивості світосприйняття людини; картина світу є космологічною і антропоморфічною водночас; картина світу, безумовно, є достовірною для свого суб'єкта і становить діалектичну єдність статистики і динаміки, стабільності й мінливості, кінцевого і нескінченного [4].

До формальних властивостей картини світу зараховують такі характеристики: картина світу є регулятивом широкої дії; картина світу є пластичною, рухливою, поліваріантною; картина світу має системний характер і є конкретною та цілісною. Мова є найважливішим засобом формування й існування знань людини про світ. Людина в процесі діяльності відтворює об'єктивний світ і закріплює в словах результати пізнання. Сукупність цих знань, відображених у мовній формі, є тим, що має назву мовної картини світу [5].

Для оцінки положення чоловіків і жінок в світі слугує гендерна картина світу, яка розуміється як впорядкована не суперечлива і внутрішньо зв'язана, збудована сукупність існуючих в повсякденній свідомості соціокультурних орієнтацій, цінностей, установок, ідеалів, в яких знаходиться відображення соціальна диференціація статей [1].

У системі характерних для мови образів, стереотипів і символів позначається й відтворюється світогляд, культурні установки та традиції того чи іншого народу. Важлива роль у цьому процесі належить фразеологічному фонду мови, оскільки в змісті саме його одиниць втілено великий обсяг інформації, яка розкриває культурно-національний менталітет. Гендерні знання є частиною когнітивної картини світу, втіленої у формі мовних знаків. Гендер може знайти своє відображення в денотативному змісті одиниці мови, тобто в наявності семи *стать*. В інших випадках відношення між мовним знаком та гендером можуть бути виражені опосередковано, наприклад, через сполучуваність із відповідними лексичними одиницями (*bonita (la mujer) / guapo (el hombre)*; внаслідок асоціації засуміжності, коли йдеться про предмети, ознаки, які пов'язують із представниками тієї чи іншої статі (*el pintalabios / el martillo*); за видами діяльності (*la azafata / el mecánico*) і через асоціації за подібністю, коли відбувається приписування стереотипних якостей мужності або жіночності (*fuerza, tranquilidad, inteligencia* – чоловіче, *hermosura, debilidad* – жіноче). Опозиція *чоловік/жінка* ґрунтується на архетипному біномі *маскуліне/феміне* і є складником гендерної картини світу, якій у стародавній картині світу був не лише відображенням біологічних відмінностей, а й семіотичним виразом цілої групи соціальних опозицій: екзогамії, диференціації господарських ролей і професій, релігійно-ритуальних сфер у родині та колективі, гендерного закріплення ритуалів.

Гендерна картина світу – це соціокультурний феномен, що становить впорядковану, певною мірою несуперечливу і внутрішньо зв'язану сукупність наявних у

свідомості особистості й суспільства соціокультурних орієнтацій, цінностей, ідеалів, стереотипів, у яких відображається диференціація статей. Гендерна картина світу містить ціннісне ставлення до соціокультурних особливостей статей, і це слугує основою оцінки становища жінки і чоловіка у світі [6]. Оскільки чоловік і жінка належать до різних гендерних груп і виконують різні соціальні ролі, суспільство очікує від них певних моделей мовленнєвої поведінки. *Чоловічий світ* в іспанськомовній культурі є більш відкритим ззовні, тобто репрезентація образу чоловіка в іспанськомовних картинах світу є більш визначеною, чіткіше оформленою змістовно і легше розуміється представниками обох статей. В *жіночому світі* є більш сокритого, таємного, татуйованого для зовнішнього спостерігача, і ці нечисленні уявлення в багатьох аспектах є похідними від чоловічих за принципом протилежності.

Найбільшу увагу в іспаномовних картинах світу привертає дихотомія публічного та приватного в опозиції маскулінного і фемінного, яка склалася ще в давні часи. Нерівність статей відображалась відносно влади, престижу, приватної власності. Соціальний порядок ґрунтувався на гендерних відмінностях, які пояснювалися біологічними статевими відмінностями. В структурі екзистенціональних відносин між чоловіками і жінками традиційно відтворювалась уява про жінку як про представницю вторинної статі. Жіноча недосконалість широко ілюструвалась в повсякденному житті віршами, прислів'ями, казками, анекдотами:

Lunes, antes de almorzar, una niña fue a jugar, pero no pudo jugar porque tenía que lavar. Así lavaba, así, así; así lavaba, así, así; así lavaba que yo la vi. Y así cada día de la semana: martes – tender; miércoles – coser; jueves – planchar; viernes – barrer; sábado – cocinar y domingo – rezar (1).

Прагматичне значення цього вірша: дівчинка кожного дня повинна працювати і якщо вона може гарно виконувати роботу по дому, на ній захочуть одружитися: *me quiero casar*. Традиційні казки, такі як *Blancanieves* або *La Cenicienta* демонструють покірність жінки в очікуванні на героя-рятівника. Поняття *жіноча логіка* означає для мовця і слухача, що мова йде про щось свідомо збиткове по відношенню до ідеальної чоловічої логіки.

Частіше за все кажуть про дві діаметральні картини світу, в яких в першому випадку чоловікові відводиться домінуюча активна роль, а жінці – підкорення, пасивність і зосередженість на родині. Основними поняттями, які зміцнили гендерну асиметрію, стали культ родини і жіночої вірності, що стали своєрідною *ортодоксальністю* суспільної свідомості [3]. Тут має відтворюватись сувора *традиційно-патріархальна* ієрархія ролей. Місце жінки закріплювалось виключно в приватній сфері: родині і домашньому господарстві, де вона виконувала репродуктивну і обслуговуючу ролі.

Гендерні стереотипи в системі патріархальної картини світу декларуються наступними тезами:

- Головне для жінки – родина, материнство, піклування про близьких. Саме ці напрямки повинні бути для неї пріоритетними. Жіноча любов – це розчинення в коханій людині, відмова від свого світу.
- Підвищення престижу домогосподарки. Для жінки вистачає реалізуватися саме в цій ролі. Тому, соціальна політика повинна бути спрямована на звільнення жінки від праці в суспільній сфері.

- Надійність родини залежить від наявності її голови, тобто чоловіка. Головне для нього – це робота, справа. Жінка – його *тил*, який забезпечує чоловікові умови для реалізації його ролей.

Завдяки змінам, які відбулися в іспаномовному суспільстві, можна зауважити появу значної кількості гендерно-нейтральної лексики в словниковому складі іспанської мови. Словотвірний компонент *el hombre* поступово замінюється на *la mujer*, де це можливо, або на знеособлений *la persona*. Усі зміни, що відбуваються у свідомості особистості, прямо відображаються в її мовній картині світу [7, с. 82].

Сучасні публіцистичні тексти виявляють масову свідомість і культуру, а також стійкі уявлення про маскулінне і фемінне. Ці уявлення закріплені в мові за допомогою номінацій, в яких закладена загальна ідея суспільства про призначення чоловіка і жінки в певний період часу.

Розглядаючи сучасні періодичні видання іспанською мовою, можна виокремити декілька загальних тематичних груп чоловічих і жіночих гендерних номінацій, які відображають сьогоденні типи маскулінності і фемінності в іспаномовних картинах світу. Згідно з нашим дослідженням до чоловічих гендерних номінацій належать такі тематичні групи: *el macho, el jefe, el metrosexual, el soltero*. Жіночі гендерні номінації містять такі групи: *la mujer fatal, la mujer de negocios, la modelo, el ama de casa*.

Із соціокультурними змінами в сучасному суспільстві, а також із наявністю потужної критики мови з боку феміністських кіл, які в наші дні набули сильного впливу, виникла і така особливість як збільшення кількості похідних від іменників чоловічого роду некодифікованих номінацій осіб жіночої статі за професією, спеціальністю, посадою: *la doctora en letras, la primera ministro* тощо [7, с. 54-67]. Відсутність у літературній іспанській мові таких номінацій осіб жіночої статі за наявності номінацій чоловічого роду розглядається представниками феміністського руху як вияв мовного сексизму, тому, на їхню думку, цю нестачу слід компенсувати утворенням нових паралельних форм – так званих феміністських неологізмів. Цей процес дав поштовх для виникнення спеціальних словників і списків слів у граматичних довідниках, автори яких рекомендують вживати, наприклад, такі лексичні одиниці:

la pilotoesa, la chóferesa, la alcaldesa, la presidenta, la agente, la soldado, la coronela, la mujer bombero, la minero, la mayordoma, la guardia, la intendanta, la cirujano de guardia, la fiscal (2).

Причина збільшення кількості таких лексем полягає, на наш погляд, в неправильному розмежуванні понять *граматичний рід* і *біологічна стать*, оскільки в номінації чоловічого роду типу *mayordomo* не має жодних маркерів належності до суто чоловічого світу, а вживання лексичної одиниці в гендерно-нейтральному контексті зовсім не свідчить про те, що йдеться виключно про особу чоловічої статі [8, с. 197-202].

Такі лексеми жодним чином не стосуються гендерної стратифікації суспільства: мажордом, охоронець або солдат може бути в сучасному світі як чоловіком, так і жінкою. Отже, вважаємо за потрібне зазначити, що немає необхідності вводити більшість таких новоутворених лексем у лексикографічні корпуси, оскільки це створює ілюзію їхньої кодифікації, а, значить, дозволу на літературне вживання.

Висновки. На сьогоднішній день спостерігається значне скорочення гендерних стереотипів в іспаномовних картинах світу але не можна казати про їхнє повне зникнення. Глибинні причини їхнього збереження – це, передусім, неузгодженість когнітивної та мовної картин світу, а також діалектична природа співвідношення констант і трансформацій у мові.

Стереотипні уявлення про іспанську жінку, які стосуються соціальної сфери її життя, зазнали певних змін, оскільки соціальні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, відображаються в мові. Так, в іспаномовному суспільстві змінилося ставлення до шлюбу: якщо раніше неодружена дівчина була ганьбою для своєї сім'ї, а розлучення розглядалося суспільством як гріх, то на сьогодні відбувається пом'якшення негативної оцінки або навіть її нейтралізація. Ці приклади ще раз підтверджують впливпозамовних чинників на формування образу сучасної жінки іспаномовного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Лакофф Р. Язык и место женщины* / Р. Лакофф // Введение в гендерные исследования. Часть II. Хрестоматия / Под ред. С.В. Жеребкина. – Харьков: ХЦГП, 2001; СПб.: Алетея, 2001. – 798 с.
2. Карасик, В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс : монография / В. И. Карасик. — Волгоград : Волгоградский гос. пед. ун-т, 2004. — 477 с.
3. *Рябов О. В.* Гендерные аспекты межкультурной коммуникации: социально-философский анализ / О.В. Рябов // Гендер как интрига познания: Альманах. – М.: Рудомино, 2002. – С. 37–47.
4. *Стёпин В. С.* Картина мира // Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. — 7-е изд., перераб. и доп.. — М.: Республика, 2001. — С. 234—235.
5. *Bengoechea M.* Nombra en femenino y en masculino: Sugerencias para un uso no sexista en lenguaje en los medios de comunicación / M. Bengoechea. – Madrid :Ed. Universidad Complutense, 1999. – 281 p.
6. Bem S. Gender schema theory// *Psychological Review*, 1981. – N.8. – Pp. 354-364.
7. *Calero Fernández M.A.* Lenguaje, género y sexo: reflexiones desde la lingüística y desde el feminismo / M.Á. Calero Fernández. – Valladolid : Ed. Prima, 2001. – 198 p.
8. *Eagly A. H.* The his and hers of prosocial behavior: An examination of the social psychology of gender / A. H. Eagly. – N.Y. : American Psychologist, № 64, 2009. –p. 644-658.
9. *Lledo E.* Profesiones en femenino / E. Lledo – Madrid: Ed. Instituto de Mujer, 1996. – 107 p.
10. *Moreno Cabrera J.C.* Acerca de la discriminación de la mujer y de los lingüistas en la sociedad. Reflexiones críticas / J.C. Moreno Cabrera. – Barcelona : Anthropos, 2012. – 265 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Pardo, Pepe. *Antología de los refranes españoles* (Madrid : Ed. Susaeta, 2012), 320.
2. *Guía sindical del lenguaje no sexista* (Madrid : Ed. Secretaría de Igualdad, Unión General de Trabajadores, 2008), 145.

Стаття надійшла до редакції

ИСПАНОЯЗЫЧНЫЕ ГЕНДЕРНЫЕ КАРТИНЫ МИРА: ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В современной лингвистике интенсивно развивается новая исследовательская парадигма, основанная на антропоцентрическом подходе к изучению языковых явлений. Важное значение приобретают индивидуальные характеристики языковой личности. Одной из самых важных характеристик является гендер, который определяет социальную, культурную и когнитивную ориентацию индивида в мире. Гендерные исследования в языкознании появились не так давно, а именно, в 70-80-е годы прошлого века.

Анализ проблемы показал, что со временем в испаноязычных картинах мира осуществляется изменение культурной репрезентации женского пола, которое выражается в определенной нейтрализации ее негативной оценки или же ее смягчения.

Ключевые слова: *гендер, гендерные стереотипы, испаноязычные страны мира, маскулинность, фемининность, испаноязычное сообщество.*

*Andriiuchenko Y.V., PhD., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

SPANISH GENDER PICTURES OF THE WORLD: DEVELOPMENT DYNAMICS AT THE PRESENT STAGE

In modern linguistics, a new research paradigm is intensively developing, based on an anthropocentric approach to the study of linguistic phenomena. Individual characteristics of the language personality are important. One of the most important characteristics is gender, which determines the social, cultural and cognitive orientation of the individual in the world. Gender studies in linguistics appeared not so long ago, namely, in the 70-80s of the last century.

An analysis of the problem showed that over time, the Spanish representation of the world is changing the cultural representation of the female, which is expressed in a certain neutralization of its negative assessment or its mitigation.

Key words: *gender, gender stereotypes, Hispanic countries of the world, masculinity, femininity, Hispanic community.*

УДК 811.111'255=161.2:821.111

Багрова Є., студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ВІДТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ КАРТИНИ СВІТУ Ф.С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА В ПЕРЕКЛАДІ

У статті досліджуються перекладацькі аспекти відтворення домінантних концептів художньої картини світу Ф.С. Фіцджеральда. Висвітлюються лінгвальні засоби репрезентації концептів, а також перекладацькі рішення, що застосовуються